

Ottar Grepstad (red.) 2018.
Forfattarens skrifstader. Litterære museum i norsk minne-politikk. Oslo, Det Norske Samlaget. 366 s. Illustrert.

Anmeldt av Thea Aarbakke

I mars kom museenes Litteratur nettverk sitt treårige prosjekt «Mu seum som minnepoli-

tiske institusjonar» i bokform. Prosjektet har fått støtte av Kulturrådet og ble ledet av daværende direktør ved Nynorsk kultursentrum, Ottar Grepstad. Deres mandat har vært å undersøke museer som minnepolitiske aktører og hva dette har hatt å si for museenes samfunnsrolle, i tillegg til å styrke den museologiske forskningen på litteraturfeltet i Norge. Boka jeg holder i hendene er en antologi med bidrag fra seks litterære museer utført av et dusin medarbeidere. Det endelige resultatet holder fast ved sitt hovedmål. Innsiktsfulle og nye analytiske tilnærminger til Henrik Ibsens barndomshjem i Skien og hvordan museene som forvalter dikterhjemmet og barndomshjemmet til Bjørnstjerne Bjørnson forholder seg til egen forskerrolle presenteres av museenes selv og av andre museumsansatte tilknyttet Litteraturnettverket. En vesentlig del av prosjektet har gått ut på å trekke frem skriftkulturens rolle i minnepolitikken, og museene som aktører i dette arbeidet. Museene er fraværende i skriftkulturens selvforståelse, står det innledningsvis, og det er her denne boka melder seg på, med et ønske om å løfte litterære museer frem fra marginen og bildetekster i litteraturhistoriske oversiktsverk og å behandle dem som en del av norsk litteraturhistorie.

Et fotografi av Arne Garborgs skrivestue *Knudabeio* på Jæren pryder forsiden, og viser et rødt vestlandshus med steingard og goldt terreng mot en uvanlig klar, blå himmel. Den visuelle innpakningen forbereder på mange måter hva som venter leseren. Her er vi langt fra det borgerlige dikterhjemmet til Victor Hugo i Paris eller den latviske poeten Aspazijas sommervilla i Jūrmala, det er de norske forfatternes skriftsteder som skal settes på kartet.

Det har vært sparsommelig med forskning på litterære museer og museologiske perspektiver på litteraturhistorien. Boka er sådan et kjærkomment tilskudd til forsk-

ingen når bidragsyterne løfter frem denne særegne museumssjangeren. For denne leseren er arbeidet spesielt interessant, som stipendiat i museologi hvor jeg forsker på norske dikterhjem og litteratursentre.

Jeg har lyst til å dvele litt ved tittelen «Forfattarens skriftstader. Litterære museum i norsk minnepolitikk», for hva legger forfatterne egentlig i den? Deres definisjon av forfatterens skriftsteder innebærer både litterære og fysiske steder. Helt konkret ser de på forfatternes fysiske skrivesteder, men også skriftsteder i litteraturen som utsagn, sitat og faste vendinger. De definerer litterære museer som dekkende for både skjønnlitteratur og sakprosa. Slik blir også Ivar Aasen-tunet inkludert i analysene, selv om Aasen først og fremst regnes som språkforsker, ikke forfatter.

I det første kapittelet legger redaktøren frem begrepsparene som prosjektets deltakere har jobbet med og definerer *minnepolitikk* som en strategi for å bruke hendelser i fortiden for å fremme interesser og verdier i samtiden: Museum, arkiv og bibliotek er eksempler på *minnesteder*, bautae og skulpturer er *minnesmerker*, og jubileum kan forstås som *minnedager*. Det er med andre ord en brei definisjon for hva som kan passe inn i det minnepolitiske prosjektet til boka. Den breie definisjonen av minnepolitikk fører til at det skjer et skifte i bokas omdreiningspunkt. Det er ikke bare litterære museer som minnesteder som utforskes, men også bautae, jubileer og en filmvisning. I tillegg til forskning på egne og hverandres museer presenterer boka en studie av førpremieren til filmen «Kongens nei». Etter denne leserens mening oppfattes dette som litt på siden av det opprinnelige mandatet, som i verste fall kan ha en utvannende effekt på et overordnet svært spennende prosjekt.

Jeg setter derimot spørsmålsteget ved Grepstads forståelse av begrepene *museal* og

museum, både som redaktør og forfatter. Innledningsvis kommer følgende begrepsavklaring: «At noko er *musealt*, er sjeldan positivt i allmenta; det er som om ordet har fått ein innebygd historisk avstand» (s. 13), og i kapittel to, også ført i Grepstads penn, står det: «Få ord om fortida er meir eintydig negative enn *museal*», og vidare, «Museum blei på nynorsk i førstninga kalla minnes-tove og er blitt verande eit synonym for noko gamaldags, forelda, uinteressant. Det er som om alt negativt ein kan tenkje på om fortid og historie, blir fortetta i det eine ordet» (s. 30). Som museolog gir begrepene *museal* og *museum* andre assosiasjoner enn de Grepstad presenterer. Dette er innarbeidede fagbegrep som omtaler museumsvirksomheter og praksis, det er langt fra å skulle begrenses til noe gammeldags, foreldt og uinteressant. Når « *museum*» også går igjen i tittelen på boka stiller jeg meg enda mer undrende til den harde medfarten begrepet får innledningsvis og i kapittel to.

I denne boka er det minneforskningens teoretiske perspektiver som dominerer. Arbeidene til de tyske kulturminneforskerne Aleida og Jan Assmann, den britiske sosialantropologen og minneforskeren Paul Connerton, og folklorist og kulturhistoriker Anne Eriksen samt mentor for prosjektet, forsker ved Institutt for kirke-, religions- og livsynsforskning Olaf Agedal, går igjen som inspirasjonskilder i kapitlene. Underveis i prosjektet har en omfattende bibliografi over anvendt og relevant litteratur blitt utviklet, den presenteres bakerst i boka. Her får vi også innblikk i hvilke museologiske perspektiver forfatterne har latt seg inspirere av, som er fraværende i presentasjonen av teori i innledningskapittelet.

Jeg forstår det ikke som bokas intensjon å skape et overblikk over norske litterære museer som minnepolitiske institusjoner, til det har de valgt en løsere tematisk konsentrasjon. De enkeltstående bidragene tar for

seg både historiske linjer, og dagsaktuelle problemstillinger med arbeidet på *museum*. En av bokas styrker er når museenes ansatte løfter frem eget arbeid, som i kapittel tre «Bløffen om Ibsens kjøkken» av Jørgen Haave, og i kapittel åtte «Lyrikkens plass i landskapet» om Hans Børlis minneplasser, skrevet av Ingun Aastebøl og Bjørn Sverre Hol Haugen ved Anno Museum. Den auto-etnografiske formen kan selvsagt komme i fare for å komme for nær egen praksis, men tekstene viser på fyndig vis hva museumsforskning i museene kan bidra med av innsikt, og gir perspektiver som er enestående for dem.

Rollen litterære museer har hatt i utviklingen av en nynorsk skriftkultur får frem det særegne ved et land hvor to skriftspråk er sidestilt. Hvordan mållag har vært sterke aktører for opprettelsen av minnessteder for nynorske forfattere er tema i både kapittel fire og fem. I kapittel fire viser Grepstad hvordan Aasen og Vinje ble brukt i minnepolitiske feiringer for å fremme språkpolitiske interesser. I kapittel fem «Knudaheio som minnestad», skrevet av museumsansatte på Garborgsenteret, ses forfatteren Arne Garborgs skrivestue på Jæren som et ledd i Rogaland Lands gymnas sin identitetspolitikk og markedsføring. Det gir innsikt i andre hensikter for litterære museer enn å formidle forfatteres liv og verk. Helt fra Garborg døde og frem til midten av 1970-tallet var Knudaheio en aktør i lands gymnasiet på Bryne sin posisjonering for økt prestisje i forhold til andre gymnas.

I kapittelet «Forhandling uten forsoning» reflekteres det over sjangerforventninger knyttet til minnemarkeringer, når Hamsun-året 2009 skal markeres i Grimstad. Ansatte ved Grimstad bys museer presenterer utfordringene med å jubilere en såkalt «vanskelig forfatter», og dermed får de også frem hvilke sjangerforventninger som ligger i et jubileum og for museets mandat.

Grimstad by blir minneste­det hvor jubileet skal markeres, i en by hvor det kollektive minnet om andre verdenskrig fremdeles fungerer som premissleverandør for hvordan Knut Hamsun bør minnes.

Hvordan biografier og forfatter­nes selv­representasjon i dagbøker og brev har påvirket litterære museers fremstilling av forfatteres liv og verk går igjen i flere av kapitlene. Litteraturprofessor Francis Bull og historiker og senere utenriksminister Halvdan Koht sine arbeid med forfatter­biografier blir gått etter i sømmene, spesielt i kapitlet om Ibsens kjøkken, men også i studiet av Hamsun-året. Funnene viser hvorfor det er så viktig at hver generasjon tar utgangspunkt i primærkilder når ny forskning skal legges til den nasjonale fortellingen.

I den første minnepolitiske studie over norske litterære museer glimrer kvinnelige forfattere med sitt fravær i antologien. Riktignok er illustrasjonene i kapittel to fra minnesmerker over kvinnelige forfattere, kanskje er de ment som en kompensasjon? Men når de står ukommenterte, og de kvinnelige forfatterne som er avbildet er hentet fra en kontekst også utenfor Norden,

fungerer de på mange måter mot denne hensikten, som om det ikke er nok eksempler å ta fra innen en nasjonal kontekst. En forklaring kan være at litterære person­museer stort sett har vært dedisert til mannlige forfattere, men her kunne boken fungert som en motvekt til dette ved å løfte frem flere fortellinger.

Enkeltbidragene i boken er likevel gode eksempler på hva godt som kommer ut av at museumsansatte får frigitt tid til å forske på egne institusjoner og hverandres. Bidragene gir spennende innsikt i det museumsfaglige arbeidet, og hvordan praksiser står i forhold til overordnede strategier og daglige avveininger. Vekslingen mellom historiske perspektiver og samtidsaktuelle caser gir bredde. Det er kanskje påfallende at de historiske bidragene først og fremst omhandler oppbyggingen av en nynorsk skriftkultur. For fremtiden vil det være spennende å studere hvilken minnepolitisk rolle for eksempel Nynorsk kultursentrum har hatt for litterære museer de selv eier og driver. Boka viser aktualiteten for litterære museum i dag, og at dette er levende institusjoner som arbeides med, og på, i vår egen samtid.